

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Дмитро Шевчук

СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Навчальний посібник

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

Острог – 2012

УДК 32.001

ББК 66

Ш 37

*Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради
Національного університету “Острозька академія”.
Протокол № 4 від 24 листопада 2011 року*

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів
(Лист від 18.01.2012 № 1/11-555)*

Рецензенти:

Возняк Володимир Степанович, доктор філософських наук, професор кафедри філософії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Гон Максим Мойсейович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасько Ярослав Ігоревич, доктор філософських наук, професор кафедри соціології управління Донецького державного університету управління.

Шевчук Д.

Ш 37

Сучасна політична філософія : навчальний посібник /
Д. Шевчук. – Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2012. – 348 с.

Навчальний посібник містить курс сучасної політичної філософії. В окремих частинах посібника здійснено розгляд найбільш суттєвих проблем, які стали предметом дискусій у межах сучасної політичної філософії (наприклад, питання про сутність самої політичної філософії, зв'язок філософів із політикою, сучасне розуміння влади, дискурсивізація політичного світу), та феноменів, що впливають на сучасну політику (наприклад, міф, релігія, ідеологія, утопія, глобалізація); проаналізовано основні напрямки сучасної політичної філософії та визначено їх основні ідеї; здійснено інтерпретацію поглядів найбільш значимих постатей сучасної політичної філософії, які у своїх працях розробили оригінальні підходи до осмислення політичних та соціальних проблем сьогодення.

ISBN 978-966-2254-28-0

© Шевчук Д. М., 2012

© Видавництво Національного університету
“Острозька академія”, 2012

ЗМІСТ

ВСТУП 5

ЧАСТИНА 1. ПРОБЛЕМИ

Тема 1. Що таке політична філософія? 9

Тема 2. Філософ і політика 20

Тема 3. Постполітичне позасвідоме 31

Тема 4. Міф і релігія як чинники політики 40

Тема 5. Політика поміж ідеологією й утопією 50

Тема 6. “Мікрофізика” влади 62

Тема 7. Легітимність як проблема політичної філософії 71

Тема 8. Політичний дискурс: проблема реалізації політики
поміж текстом і контекстом 81

Тема 9. Політика в часи нетократії 90

Тема 10. Політичний світ і глобалізація 101

ЧАСТИНА 2. НАПРЯМКИ

Тема 11. Неомарксизм і постмарксизм 113

Тема 12. Франкфуртська школа 124

Тема 13. Сучасний лібералізм 134

Тема 14. Лібертаріанство 145

Тема 15. Комунітаризм 156

Тема 16. Консервативні ідеї в сучасній політичній філософії 168

Тема 17. Фемінізм і політика статі 180

Тема 18. Мультикультуралізм і політика визнання 190

Тема 19. Політична філософія в ситуації постмодерну 201

ЧАСТИНА 3. ПОСТАТІ

Тема 20. Ханна Арендт:
становище людини в політичному світі 214

Тема 21. Джон Ролз: ліберальна теорія справедливості 226

Тема 22. Джон Грей: агоністичний лібералізм	236
Тема 23. Ерік Фегелін: нова наука політики	245
Тема 24. Юрген Габермас: теорія комунікативної дії, дискурсивна етика і проблеми сучасної політики	257
Тема 25. Шанталь Муф: гегемонія, агоністична демократія та критика постполітики	269
Тема 26. Фредрик Джеймісон: постмодерний марксизм	278
Тема 27. Жак Рансьєр: естетика і/як політика	288
Тема 28. Антоніо Негрі і Майкл Гардт: політика в часи Імперії	297
Тема 29. Джорджіо Агамбен: homo sacer, біополітика і нове месіанство	307
Тема 30. Славој Жижек: співвідношення між Реальним та Символічним, поняття суб'єкта, концепція ідеології	319

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ

Теми семінарських занять	330
Завдання для самостійної роботи	333
Індивідуальні навчально-дослідні завдання	333
Загальний список літератури	334

ВСТУП

Політичний світ тісно пов'язаний із людським буттям, а філософське осмислення цього світу дозволяє людині бути активним членом полісу. Однак сьогодні до філософії ставляться з певною недовірою. Зрештою, філософія досить часто опинялася в такій ситуації. Згадаймо хоча б її початки, коли Сократа поліс засудив до страти. Сучасність іде навіть далі, “страчуючи” саму філософію, маніфестуючи її кінець як фундаменту, на якому вибудовується світорозуміння. Але як тоді бути з політичною філософією, до якої маємо намір звернутися? Тобто, що діється сьогодні із філософським осмисленням політичного світу? Сучасному політологу, який зосередився лише на політичній теорії, що сьогодні найчастіше розуміється із позитивістських позицій, часто доволі складно схопити сенс філософського осмислення політичного світу. Філософія не позбавляє дослідження політичних процесів оціночних суджень та ґрунтується на прагненні, в першу чергу, розуміння, а не пояснення. Розуміння є поліфонічним, допускаючи різні, часом навіть суперечливі, відповіді на одне й те саме питання, чого позитивістськи налаштована політична теорія прагне уникати, шукаючи однозначності висновків у дослідженнях поставлених проблем. Але тоді чи потрібно сьогодні вивчати політичну філософію? А відповідно, яка буде користь від її вивчення політологу чи, скажімо, тому, хто обрав політику як професію? Можна навіть набратися сміливості і запитати, навіщо сучасному політичному теоретику чи тому ж таки політику філософське розуміння суті політичного, якщо вони, як це не парадоксально, не мають справи із політикою як такою? Політика нині постає найчастіше як “державне управління”, “політичний менеджмент”, “політичні технології” і т. ін. Ці замітники політики приховують справжній сенс політичного та спотворюють розуміння онтологічних засад політичного світу.

Однак повернемося до політичної філософії та її значення для осмислення сучасної політики. І, мабуть, ще більше ускладнимо проблему корисності філософського осмислення політики, якщо задамося питанням про те, чи обов'язково філософії приносити користь? Наш час характеризується зацикленням на “корисності речей”, яка інколи поневолює наш розум (недарма сучасні філософи вказують на поневолення життєвого світу сучасної людини ін-

струментальністю). Філософування ж може нас звільнити від цієї зацикленості, окреслюючи своєрідний простір свободи. У цьому сенсі можемо говорити, що філософія політики – це також і своєрідна політика філософії, яка спрямована на досягнення свободи.

Водночас лише філософія здатна поставити питання про сутність політичного як такого. А відповідно, лише з філософської точки зору можна зрозуміти феномени сучасного політичного світу, які не схоплюються тими методологічними засобами, що пропонуються усталеними парадигмами розуміння політики. Політична наука не може без допомоги філософії виробити методи для дослідження явищ, які визначають характер відношення людини і *полісу*, зокрема, й ті сучасні аспекти цього відношення, що постають під впливом інформаційного суспільства, поширення біотехнологій, впровадження в сферу політичного комунікативних технологій тощо. А найголовніше, лише філософії під силу не дати поневолити людину політикою, яка втрачає свою справжню сутність, являючи лише симулякри політичного і заманюючи індивіда стати симулякром *bios politikos*.

Ландшафт сучасної політичної філософії є надзвичайно різноманітним. Давні філософські дискусії над “вічними” проблемами політичного світу (про справедливість і свободу, про людину як політичну істоту, про спільне благо, про справжню демократію, про легітимність інституцій і т. д.) й надалі не втрачають своєї актуальності та значення для розуміння політичного життя. До класичних проблем додається й низка нових, вирішення яких має не менш принципове значення. Підготовка цього посібника передбачала виконання таких завдань: здійснити цілісне осмислення основних проблем сучасної політичної філософії, проаналізувати найбільш значимі концепції політичного, а також звернути увагу на найбільш яскравих представників сучасної політичної філософії.

Навчальний посібник складається з трьох частин. Першу присвячено розгляду найбільш суттєвих проблем, які стали предметом дискусій у межах сучасної політичної філософії (наприклад, питання про сутність самої політичної філософії, зв’язок філософів із політикою, сучасне розуміння влади, дискурсивізація політичного світу), та феноменів, що впливають на сучасну політику (наприклад, міф, релігія, ідеологія, утопія, глобалізація). У другій частині проаналізовано основні напрямки сучасної політичної філософії та визначено їх основні ідеї. Третій розділ присвячено

найбільш значимим постатям сучасної політичної філософії, які у своїх працях розробили оригінальні підходи до осмислення політичних та соціальних проблем сьогодення.

Навчальна дисципліна “Сучасна політична філософія” читається на старших курсах після того, як студенти вже прослухали низку фундаментальних та спеціальних дисциплін (як філософських, так і політологічних). Через це розгляд питань, які виносяться на семінарське заняття, відбувається на основі дискусії над спеціально вибраними першоджерелами із сучасної політичної філософії, де розкривається проблематика, що стосується теми семінару. Такий спосіб проведення занять сприятиме отриманню студентами навичок критичної і творчої інтерпретації текстів та розвитку вміння аналізувати погляди відповідних мислителів на певну філософську чи політичну проблему. Це, своєю чергою, допускає можливість бачення проблем чи ідей, або ж концепцій тих чи інших філософів, які відрізняються від інтерпретацій, що репрезентовані в окремих частинах посібника. Це, зрештою, відображає суть філософії, що проявляється через пошук істини у діалозі. Набором тем, проблем та постатей, що визначені структурою посібника, безперечно, не вичерпано усього потенціалу проблематики, яка становить предмет зацікавлення сучасних політичних філософів. Тож читач мусить погодитися на селективну особливість цього посібника, яка породжена науковими зацікавленнями автора. Загалом буду лише радий, якщо знайомство з посібником наштовхне читача на інші проблеми та можливі інтерпретації сучасної політичної філософії. Крім цього, курс, який читається для студентів спеціальності “політологія” Національного університету “Острозька академія”, передбачає проведення підсумкової міні-конференції, на якій слухачі можуть у коротких доповідях та дискусіях викласти власне бачення тієї чи іншої проблеми, що обговорюється у контексті сучасної політичної філософії.

Цей посібник можна вважати закладанням фундаменту для подальшого розвитку академічного курсу. Буду радий вести діалог із тими, хто зацікавиться темами та проблемами, що були розглянуті, і бажатиме їх обговорити. Свої ідеї, пропозиції та зауваження надсилайте на електронну адресу dshevchuk@gmail.com

Наукове видання

Дмитро ШЕВЧУК

СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Навчальний посібник

Головний редактор *Ігор Пасічник*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Коректор *Любов Черуха*

Художнє оформлення обкладинки *Катерини Олексійчук*

Формат 42x30/4.

Папір офсетний. Друк різнографія.

Ум. друк. арк. 21,5. Гарнітура "TimesNewRoman"

Тираж 350 прим.

Видавництво Національного університету "Острозька академія"
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Свідоцтво про державну реєстрацію
РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.